

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Любомир Владимиров Тодоров; УНСС;

Научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност /анализ на стопанската дейност/“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„ДОКТОР“** по *научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност /контрол/“* в УНСС

Автор на дисертационния труд: **Мария Руменова Балтаджиева**

Тема на дисертационния труд: **„Оценка на приложението на диагностичен модел за контрол на приходите в предприятието в зависимост от неговите организационни характеристики“**

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №851 от 05.04.2022 на Ректора на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към *катедра „Финансов контрол“* на УНСС по *научна специалност* съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 508/17.03.2016 г. Обучението е осъществено в задочна форма през периода 17.03.2016г. - 12.04.2022 г.

Докторантката Мария Балтаджиева има бакалавърска степен по Международни икономически отношения от УНСС от 2013г. и магистърска степен също от УНСС по Финансов контрол и финансово право от 2015г. Тя е преминала обучение по Водещи стратегически проекти към университета в Оксфорд през периода 2021г. – 2022г. Работила е като бизнес анализатор в „Данон-Сердика“ АД в периода 2013г. – 2014г. и като бизнес анализатор и екипен мениджър в софтуерна компания от 2014г до момента.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензия дисертационен труд е посветен на възможностите за подобряване процеса на контролинг на изпълнението на финансовите цели за приходите чрез ключовите елементи на диагностичния модел – външна среда, организационен дизайн, стратегия, координация, процеси и контрол. Той представлява **оригинално** научно изследване с общ обем от 202 стандартни страници, от които 29 страници приложения. **Трудът е добре структуриран и логически подреден.** Състои се от увод, четири глави, заключение, използвана литература и приложения. Много от съдържащите се в разработката идеи и резултати са онагледени посредством диаграми (24 на брой фигури). **Темата е дисертабилна по две причини:**

Първо, **тя е актуална и значима**, тъй като успехът на всяка една бизнес организация зависи от изпълнението на поставените финансови цели. Усъвършенстването на контролинга в това отношение е важно и необходимо.

Второ, до този момент няма друга научна разработка, която да изследва връзката между организационния дизайн и управленската функция контролинг.

Формулираните в увода цел, задачи, обект, предмет, теза, хипотеза и методология на изследването са ясно дефинирани и подходящи от гледна точка на темата. Обект на изследване е диагностичния контрол на ефективността при изпълнението на целите за приходите в предприятието. Предмет на изследването са елементите на диагностичните модели за контрол на изпълнението на приходите, като фокусът е върху управленския и социален контрол. Основната изследователска теза е, че адекватното организиране на елементите на диагностичните модели за контрол в зависимост от организационния дизайн е от значение за неговата ефективност и постигането на поставените цели. Хипотезата е, че съществува връзка между постигането на целите и елементите на диагностичния модел, като организационният дизайн влияе на отделните елементи и съответно на контрола по изпълнението на финансовите цели.

Целта на дисертационния труд е да се изследва ефекта от прилагането на диагностичните модели за контрол в организациите и да се установят предпоставките за тяхното оптимално приложение. В тази връзка са дефинирани няколко задачи:

- Да се изследва нуждата на организацията от диагностика в рамките на различните видове организационни конфигурации;

- Да се опишат видовете диагностични модели, техните елементи и взаимовръзките между тях;
- Да се изследва по какъв начин контролингът в областта на приходите е обвързан с диагностичните модели в съвременната организация;
- Да бъде конструиран оптимален диагностичен модел за контролинг на изпълнението на целите за приходите, и да се направи характеристика на неговите елементи и връзките между тях;
- Да се направи емпирично изследване, свързано с възможностите за подобряване процеса на контрол на изпълнението на целите според организационния дизайн и организацията на диагностичните модели.

Първата глава (42 страници) разглежда теоретичните основи на диагностиката и нейното приложение в управленския контрол – нуждата на организацията от диагностика за контрол чрез изследване на организационния дизайн, устройство на съвременните организации във връзка с диагностичния процес, диагностиката в организацията, ролята на диагностичните модели за оценка на организационното поведение и др. Подчертана е ролята на холистичните модели, във връзка с предмета на изследването, тъй като те дават възможност да се установи нуждата или възможността от промяна, с оглед постигането на финансовите цели.

Втората глава (44 страници) изяснява въпроси, свързани с контролинга на изпълнението на приходите в организацията, като нейна финансова цел – диагностичният анализ като елемент на управленската контролна функция, разлика между контролинг и контрол, проблеми при диагностичния процес като част от контролинга, типове контролинг (счетоводно ориентиран, ориентиран към действия и ориентиран към управлението) в зависимост от типовете организационен дизайн, нива на контрол на изпълнението на целите за приходите (оперативен, тактически и стратегически контролинг) и др.

В третата глава (28 страници) е предложен диагностичен модел за контролинг на изпълнението на приходите в организацията. Описани са неговите елементи (външна среда, организационен дизайн, стратегия, координация, процеси и контрол) и връзките между тях.

В четвъртата глава (48 страници) е представено емпирично изследване, целта на което е да установи как влияе профилът на организационния дизайн върху начинът на организиране на контрола. То е осъществено на базата на анкетно проучване сред професионалисти, работещи в бизнес организации.

Дисертационният труд е **разработен задълбочено, прецизно и аргументирано. Цитирани са становищата на голям брой автори** по разглежданите проблеми, което говори за добра осведоменост на авторката по разглежданата проблематика. Списъкът с използваната литература съдържа 109 източника, по-голямата част от които чужди. Дисертационният труд е тестван за плагиатство с програмен продукт на УНСС, резултатите от който показват ниска степен на риск от плагиатство (в рамките на 8%).

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати
Разработката съдържа редица научни и научно-приложни резултати, по-съществени от които са следните:

- На базата на проучване становищата на различни автори относно същността на диагностиката в управленския контрол в т.ч. и типовете диагностични модели, са направени изводи и заключения, които обогатяват теорията на финансовия контрол.
- Направена е характеристика на различните типове организационен дизайн. Изведено е заключението, че ключовите елементи на организациите се различават според контекста, в който те съществуват, което се потвърждава и от извършеното емпирично изследване. Налага се извода, че за да постига своите цели, всеки един бизнес трябва да има подходяща организационна структура.
- Предложен е диагностичен модел за контрол на приходите, който създава рамка за оценка на ключовите елементи за постигане на финансовите цели. Това също дава възможност да се определи нуждата от промяна, за да може да се продължи в желаната посока.
- Проведено е емпирично изследване чрез анкета, което има за цел да тества практическата полезност на предложеният диагностичен модел за контрол на приходите. Тествана е силата на връзките между ключовите елементи за постигане на финансовите цели. Получените резултати и направените изводи имат своята значимост за теорията и практиката на финансовия контрол.
- Дадени са насоки за приложението на разработеният от авторката диагностичен модел за контрол на приходите в предприятието в зависимост от организационните му характеристики на базата на резултатите от емпиричното изследване.

Постигнатите в дисертационния труд научни и научно-приложни резултати доказват, че **авторката е успяла да изпълни дефинираните в**

увода цели и задачи. Впечатление прави нейната способност да провежда самостоятелно научно изследване и да интерпретира получените резултати, да откроява съществуващи проблеми и да изразява своето становище. Тя умело борави със съответния методически инструментариум за провеждане на научното изследване.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам за обективни и реални следните приноси, посочени от авторката в заключението на дисертационния труд и в автореферата.

- Конструиран е диагностичен модел за контрол на изпълнението на финансовите цели, който оценява ключовите елементи за постигане на тези цели (фиг. 23). Крайният резултат от използването на модела е да се определи нуждата от промяна, за да се продължи в желаната посока.
- Идентифицирани са ключовите елементи на диагностичния модел за контрол на приходите на базата на емпирично изследване, чрез което е тествана практическата приложимост на модела. Изследването е извършено чрез анкета сред професионалисти, работещи в бизнес организации. Анализът на резултатите е извършен посредством IBM SPSS Statistics.
- Дадени са насоки за приложението на разработеният от авторката диагностичен модел за контрол на приходите в предприятието в зависимост от организационните му характеристики на базата на резултатите от емпиричното изследване. Те са разделени в три основни групи: първа група – за оценка на избрания организационен дизайн; втора група – за анализ на причинно-следствените връзки между елементите на организацията във връзка с изпълнението на целите за приходи; трета група – за оценка на взаимовръзките между самите елементи и взаимното им влияние.
- Посредством корелационен анализ на връзките между елементите на диагностичния модел и честотата на постигане на целите е установено, че елементите „Бизнес стратегия“ и „Процеси и системи за контрол и диагностика на финансовите цели“ са свързани в най-голяма степен. Направен е извод, че крос-функционалната интеграция на служителите в процеса за контрол

на изпълнението на целите за приходите е съществен елемент на диагностичния модел.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантката е представила три на брой публикации на български език – две научни статии в колективни монографии и един доклад от конференция в сборник с доклади:

- Ранчев Г., Балтаджиева М., Пиперевски К., Електронното фактуриране като дигитална екосистема, ИК УНСС, 2020
- Балтаджиева М, Анализ на средата в България за развиване на пазара на трансакционни и финансови технологии в рамките на ЕС, *Икономиката на България и Европейския съюз в глобалния свят, Финансова политика, финансови пазари, банково дело, инвестиции, застраховане и социално осигуряване*, ИК УНСС, 2018
- Балтаджиева М., Съвременни предизвикателства в управленския цикъл и процес на контролинга за изпълнението на финансовите цели в организацията, *Икономически предизвикателства: Държавата и Пазарът : пета научна конференция на катедра "Икономикс"*, ИК УНСС, 2020

Една от публикациите (доклад на конференция) е пряко свързана с темата на дисертационния труд и включва важни части от него. Разглежданата в доклада проблематика кореспондира с обекта, предмета, целите и задачите на дисертационния труд.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е с обем 65 страници. Той достоверно и обективно отразява съществените моменти от дисертационния труд – обект, предмет, цели, задачи, теза и хипотеза, методология, обхват и ограничения на научното изследване; резюме на съдържанието на дисертационния труд, справка за приносите, списък на публикациите по темата.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

В дисертационният труд липсват практически примери за организацията и приложението на диагностични модели за контрол на финансовите цели на реално съществуващи компании. Препоръката ми към докторантката е да проучи и опише подобни примери, в случай, че предвижда в бъдеще да издаде дисертационния труд или части от него под една или друга форма.

Предлагам докторантката да отговори на следния въпрос: по какъв начин може да разберем дали един диагностичен модел за контрол на приходите е оптимален или не?

8. Заключение

Дисертационният труд „Оценка на приложението на диагностичен модел за контрол на приходите в предприятието в зависимост от неговите организационни характеристики“ представлява самостоятелно и оригинално изследване, съдържащо редица положителни научни и научно-приложни резултати, някои от които имат принос за теорията и практиката на финансовия контрол. Трудът отговаря на всички критерии и изисквания за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, съгл. чл. 6, ал. 3 на ЗРАСРБ.

Давам своята положителна оценка и препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят на **Мария Руменова Балтаджиева образователната и научна степен „доктор“** в професионално направление 3.8 „Икономика“, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (Контрол)“.

03.05.2022г.

София

Подпис: